نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی
دوره هفتم، زمستان ۱۴۰۲، شماره چهارم، صفحات ۵۹۸ تا ۶۰۷

مروری

طراحی و تدوین راهبردهای سلامت و سازش در خانواده براساس مبانی فقهی اسلام

حسن رئیسی‌زاده[۱]، سیدحسام‌الدین حسینی[۲*]، فرجاله براتی[۳]

۱. دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران
۲. *نویسنده مسئول: استادیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، مرکز تحقیقات پژوهش‌های قرآنی با رویکرد سبک زندگی اسلامی، واحداهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران، rraeis59@jmail.com
۳. دانشیار گروه فلسفه و کلام اسلامی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۷/۲۲ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۱۲/۰۸

چکیده

زمینه و هدف: هدف از این تحقیق طراحی و تدوین راهبردهای سلامت و سازش در خانواده براساس مبانی فقهی و حقوقی در اسلام بود.

روش: روش تحقیق کیفی و از نوع تحلیل محتوا بود. جامعه آماری شامل تمامی مبانی فقهی و حقوقی اسلام، قرآن، احادیث معتبر و کتاب‌های علما در ارتباط با خانواده بود. بدین‌منظور، ۲۵ مورد از منابع که دارای غنی‌ترین اطلاعات بودند به‌صورت هدفمند انتخاب شدند و داده‌ها به‌صورت هم‌زمان با استفاده از مجموعه‌ای از کدگذاری‌های اولیه (باز) و استنباطی تجزیه‌وتحلیل شدند. برای اعتباربخشی به فرایند تحقیق از راهبردهای همسوسازی، اعتباریابی پاسخ‌دهنده، و بررسی همتایان استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد دو دسته عوامل فقهی عملی و نظری شامل ۶ مقوله اصلی و ۴۳ مفهوم، راهبردهای سلامت و سازش در خانواده می‌باشند. مقولات اساسی عبارتند از: ارضاء و رفع نیازهای جنسی، عمل به دستورات دینی و اسلامی، مدیریت خانواده، تعهد و مسئولیت‌پذیری زوج، رعایت الزامات فقهی زوجه، تعهد طرفین به رعایت حقوق همدیگر، حسن معاشرت در عمل و رفتار.

نتیجه گیری: بر اساس نتایج پژوهش دو دسته عوامل فقهی عملی و نظری سبب ارتقاء سطح سلامت، صلح و سازش در خانواده می‌شوند. عمل به دستورات فقهی مذکور ضمن سلامت و سازش در خانواده سبب ارتقاء سلامت اجتماعی می‌شوند.

کلیده‌واژه‌ها: اسلام، برنامه‌ریزی بهداشتی، بهداشت خانواده

مقدمه

خانواده مفهومی است که از گذشته تا به امروز پایه‌ای‌ترین نظام حفظ و دوام فرهنگ انسان‌ها بوده و به منزلهٔ یک پدیدهٔ بشری و همگانی در نظر گرفته شده (۱) و اصلی‌ترین و پر برکت‌ترین نهاد هستی است و پرشکوهترین جلوهٔ حیات و رساترین فلسفهٔ آفرینش است. همین است که پیامبر خدا (ص) آنگاه که مسجد را در مدینه بنا نمودند، فرمودند: از منظر من محبوبترین بنای هستی خانواده است(۲). در جوامع بشری یکی از نهادهای بنیادی و اصیل شناخته شده و در واقع نظام اجتماعی پویایی است که برای خود ساختار، اجزاء و قواعدی داشته و در بین تمامی نهادها نقش و اهمیت خاصی و بسزایی دارد. بهترین دلیل بر این حقانیت قرآن کریم است که می‌فرماید: و از نشانه‌های قدرت او این است که برای شما از جنس خودتان همسرانی آفرید تا در کنارشان آرامش یابید و در میان شما دوستی و مهربانی قرار داد یقیناً در این کار نشانه‌هایی است برای مردمی که می‌اندیشند. یاد خداوند مایه‌ی آرامش دل و روح است و همسر مایه‌ی آرامش جسم و روان (۳).

لذا با توجه به فرمایش قرآن کریم لازمه تکامل انسان، یک زندگی سالم است، که در سایه آرامش و در پرتوی محبت و شفقت بین انسان‌ها بوجود می‌آید و یکی از راه‌های رسیدن به آن تشکیل خانواده و ازدواج است و نمی‌توان انکار کرد که خانواده قدرتمندترین عامل تأثیرگذار بر شخصیت کنونی و آینده اعضای آن است (۴). اسلام به عنوان یک مکتب انسان ساز، بیشترین عنایت را به تکریم، تنزیه و تعالی خانواده دارد و این نهاد مقدّس را کانون تربیت و مهد مودّت و رحمت می‌شمرد و سعادت و شقاوت جامعهٔ انسانی را منوط به صلاح و فساد این بنا می‌داند(۵). شاکلهٔ اصلی شخصیت انسان در کانون خانواده شکل می‌گیرد(۲). در مجموع، خانواده مرکز هر گونه ثروت مادی و معنوی و کانونی برای پرورش شخصیت انسان‌ها و نشانه سلامت جامعه است(۵). ریشه‌های رشد و تعالی چنین شخصیت و منش

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.22034/7.4.12]

متعالی، بی‌گمان در حریم پر قداست خانوادهٔ پویا، پرطراوت و پرعطوفت استحکام می‌یابد(۲). سلامت یک جامعه در گروه سلامت خانواده است. با نگاهی به وضعیت نابسامان جوامع در می‌یابیم که بیشتر دردها و مشکلات از خانواده سرچشمه می‌گیرد و هر خانواده را در مقیاسی، بین بسیار بالنده تا بسیار آشفته قرار داد (۶). بنابراین خانواده در حقیقت می‌تواند هم نقش سازنده و مؤثر در سلامت جامعه داشته و هم موجب از هم گسختگی و فساد در جامعه باشد(۷). نقش مدیریتی زوجین در بحران خانواده می‌تواند سلامت، آرامش و احساس امنیت را در دیگر اعضای خانواده ایجاد کند و از بزهکاری‌های اجتماعی جلوگیری کند (۸). اسلام سلامت نهاد خانواده را به منظور سالم سازی جامعه انسانی مورد اهتمام ویژه قرار داده است؛ لذا تردیدی نیست که سلامت اجتماعی جوامع در گرو سلامت اجتماعی خانواده ها و رابطه بین اعضای آن است(۹). در واقع خانواده و جامعه به هم وابسته هستند. بنابراین جامعه سالم در گروه خانواده سالم است(۱۰). ارتباط زوجین با عقلانیت و در نظر گرفتن حدود و اختیار زوجین و عدم قدم گذاشتن هر یک در حدود دیگری از علائم خانواده سالم است(۱۱). مشکلات خانوادگی و نداشتن روابط سالم با اعضای خانواده منجر به حس ناامنی و فشار روانی بر والدین و فرزندان و گرایش آن‌ها به ناهنجاری‌های اجتماعی است(۲). در موضوع رشد و تربیت کودک، مهم‌ترین برنامه را دین اسلام تنظیم کرده و اجرای آن را بر عهده خانواده قرار داده است(۱۲). توجه اسلام به همه جنبه های تربیت فرزندان از دوره بارداری و تولد، نشان از نقش مهم خانواده در اثربخشی تربیت دینی کودکان است(۱۳).

بنابراین کانون خانواده نقش بسیار مهم در سلامت یک جامعه با نشاط و پویا ایفا می‌کند(۲). همین خانواده در پاره‌ای از اوقات دچار مشکلاتی می‌شود. یکی از مسائلی که می‌تواند این کانون گرم را دچار تزلزل کند اختلافات خانوادگی است(۱۴). تعارضات و اختلافات در خانواده مسائل و مشکلاتی را در سطح فردی، نهادی و اجتماعی بوجود می‌آورند. در سطح فردی اعضای خانواده که در تعارض قرار می‌گیرند تعادل روانی خود را از دست می‌دهند و چه بسا رفتارهایی مثل پرخاشگری و افسردگی در آن‌ها دیده می‌شود(۱۵). تبعات این اختلافات می‌توانند به پدیده طلاق، سست بودن بنیان خانواده، خیانت‌های زوجین و غیره منجر شود. تحقیقات گسترده‌ای نشان می‌دهد که رویدادهای ناراحت‌کننده دیگری نیز در زندگی خانواده‌ها در حال شکل‌گیری و افزایش است و زندگی را پیچیده‌تر و دشوارتر از سابق کرده است(۱۶). افزایش نرخ طلاق در نتیجه تغییرات دو دهه گذشته در دنیای امروز به طور چشمگیری ادامه دارد. قبل از دهه ۱۹۵۰، طلاق در خانواده‌های دارای فرزند، کمابیش غیرمعمول بود در حالی که تا سال ۱۹۸۲ در کشور امریکا از هر دو ازدواج، یکی به طلاق می‌انجامید و این نرخ در کشور ما رو به افزایش است(۲). طلاق و جدایی، خیانت زوجین، پدیده فساد جنسی زوجین، تأثیرات این عامل برلاابالی‌گری فرزندان در خانواده، نرخ افت تحصیلی، بارداری و سقط جنین روبه افزایش است و نرخ بزهکاری، خودکشی و قتل به دلیل عدم ثبات و سازش در خانواده تا حد بالایی افزایش یافته است(۹). مطالعات پژوهشگران نشان می‌دهد، کودکانی که والدینشان به علت اختلافات خانوادگی طلاق گرفته‌اند، دچار ناسازگاری رفتاری شده و هنگامی که به بزرگسالی می‌رسند رابطه ضعیف‌تری با والدین خود دارند، هم چنین پس از ازدواج احتمال طلاق آن‌ها افزایش می‌یابد(۱۷). اگر مسائل و مشکلات ناشی از اختلاف خانواده در یک جامعه شدت یابد، استحکام خانواده را به خطر می‌اندازد و این امر تهدیدی برای استحکام جامعه و نظام اجتماعی به شمار می‌رود(۱۸). اهمیت پرداختن به موضوع، ریشه در اهمیت نهاد خانواده دارد، همچنان که صنعتی شدن جامعه می‌تواند آسیب‌های اجتماعی زیادی را برای این نهاد در پی داشته باشد، باید با آگاهی‌بخشی دستورات و تأکیدات فقه اسلامی زمینه بروز اختلاف را به حداقل و رونق صلح، صفا و آرامش را به جامعه ارزانی داشت. بی‌گمان اثرات بکارگیری مبانی فقهی می‌تواند همه ابعاد زندگی بشر تحت تأثیر قرار داده و زندگی سرشار از معنویت و سلامت را به جامعه اسلامی و در نهایت سعادت دنیوی و تبع اخروی را نصیب افراد و جامعه سازد.

مطالعات انجام شده در کشورهای مختلف نشان می‌دهند که فراوانی و شدت اختلافات خانوادگی درمقایسه با سایر نهادهای اجتماعی بیشتر است(۱۹). بنابراین پیامدهای اختلاف خانوادگی و عدم سازش محدود به اعضای خانواده نمی‌شود؛ بلکه سایر نهادهای اجتماعی و حتی اقتصادی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. حال با توجه به اهمیت و روند رو به رشد این پدیده و هم چنین نقش آسیب‌زدایی از خانواده در کشور با دستورات اسلامی با استخراج از قرآن کریم و منابع فقهی غنی و دستورات صریح و روشن اسلامی ناشی از گفتار و بیانات ائمه معصومین تدوین یک استراتژی مدون برای پیشگیری از اختلافات خانوادگی ارتقاء سطح سلامت و سازش زوجین ضرورتی انکار ناپذیر است. در حال حاضر پژوهشی مشابه با این موضوع صورت نگرفته است ولی تحقیقات زیادی با موضوع اختلافات خانوادگی و عوامل آن انجام گرفته است. سید عالی نسب(۱۳۸۱) در مطالعه‌ای به بررسی علل اختلافات خانوادگی پرداخته و نشان داد که هر چه باورهای دینی یک فرد ضعیف‌تر باشد منجر به اختلافات خانوادگی بیشتر می‌شود. هم چنین کمبود محبت بین زن و مرد و دخالت اطرافیان و عدم تطبیق با شرایط باعث اختلافات خانوادگی می‌شوند. پژوهشی‌های مختلف عوامل مرتبط با اختلافات خانوادگی را بررسی نموده‌اند. نتایج نشان داد که بیکاری و عدم ثبات اقتصادی، اختلاف سن زوجین، اعتیاد، پایبند نبودن به مسائل دینی، سستی در رفتارهای شخصی، نداشتن فرزند، دخالت بستگان، اختلاف طبقاتی و سطح تحصیلات از مهمترین عوامل این پدیده می‌باشند(۲۰,۲۱). فقه اسلامی با توجه به معیارهای آن در تشکیل بنیان خانواده، راهکارهایی بسیار هدفمند جهت تقویت و سازش زوجین از همان وقوع عقد نکاح پیش‌بینی کرده از قبیل عفیفه بودن (۲۲)

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.22034/7.4.12]

داشتن صفات شریفه و صالحه (۲۳) هم کفو بودن (۲۴) که داشتن این صفات موجب باور داشتن زوجین به ارزش‌های دینی است. بنابراین این پژوهش به دنبال راهکارهای فقهی جهت ارتقا سطح سلامت و سازش در خانواده می‌باشد. به عبارتی راهکارهای فقهی در اسلام جهت ارتقا سلامت و سازش در خانواده کدامند؟

تعاریف واژگان

قسم: با فتح قاف در لغت به معنای حصه و نصیب است و در اصطلاح به معنای آن است که شوهر شب‌ها و اوقات خود را بین زنانش به عدالت تقسیم کند.

مهرالمثل: نوعی از مهریه است این مهریه در مواردی چون عدم تعیین مهریه در عقد دائم و یا مبهم بودن مهریه به زن تعلق می‌گیرد و در تعیین مقدار آن، به زنان هم شان او مراجعه می‌شود.

حق‌الحبس: از جمله حقوق زن در روابط زوجیت است و عبارت است از ممانعت زوجه از تمکین نسبت به زوج است تا وقتی که مهریه خود را دریافت کرده باشد و البته این حق زوجه در مواقعی است که برای مهریه موعد مشخصی قرار داده شده باشد و مهریه حال و عندالمطالبه باشد.

مهر: در لغت به معنای اجرات است و مهریه در اصطلاح همان صداق مالیست که شوهر در مقابل حق تمتع از زوجه باید بدهد.

نشوز: در لغت به معنای بغض زن به شوهر است و در اصطلاح عبارت است ازنا فرمانی وعدم تمکین در امور زناشویی از سوی هریک از زوجین است وعرفا این معنا از نشوز را از سوی زن می‌گویند و نشوز زوج در اموری مانند عدم پرداخت نفقه را می‌گویند.

لعان: در لغت به معنای دور کردن و دراصطلاح فقه مباهله‌ای بین زوجین به شکلی مخصوص است و عبارت است از لعن زن و شوهر نسبت به یکدیگر است در صورتی که شخصی به همسر خویش نسبت زنا دهد و نتواند ادعایش را ثابت کند که از این طریق حد قذف ساقط و جدایی حاصل می‌گردد.

طلاق: در لغت به معنای رهایی از بند است و در اصطلاح عبارت است از زائل کردن قید ازدواج با لفظ مخصوص است.

حکم: در لغت به معنای منع به منظور اصلاح است و در اصطلاح یک شیوه و روش غیرقضایی برای میانجی در امور خانواده است.

طلاق رجعی: مراجعت مرد به زن پس از وقوع طلاق است در صورت اراده و رجوع شوهر نیاز به نکاح و عقد جدید نیست.

نفقه: در لغت به معنای خرج و آنچه که مصرف می‌شود و در اصطلاح عبارت است از تامین هزینه زندگی زوجه که متعارف و متناسب با وضعیت و شأن وی باشد.

تمکین: در لغت به معنای قدرت و سلطنت دادن است و در اصطلاح عبارت از فراهم نمودن و امکان بهره بری زوج در روابط زناشویی نسبت به زوجه است و یا همان اطاعت زوجه از زوج است

خیار شرط: عبارت است از تسلط دارنده حق خیار بر فسخ عقد در مدت زمان معین به سبب شرط کردن خیار برای خود در عقد ،اعم از طرفین قرارداد یا یکی از آنها یا شخص ثالث

روش

روش تحقیق کیفی و از نوع تحلیل محتوی است. تحلیل محتوی روش پژوهش و ابزار تحلیلی است که به صورت کاربردی و سودمند در طیف گسترده‌ای برای تحلیل شکل‌های مختلف ارتباطات(متن نوشتاری، گفتارهای ضبط شده، مصاحبه‌های باز و یا هر نوع پیام دیگر) کاربرد دارد. تحلیل محتوا را به صورت «یک تکنیک تحقیقاتی برای توصیف عینی، نظاممند و کیفی محتوای آشکار ارتباطات» تعریف می کنند (۲۵). این روش که به عنوان یک تفسیر بین دو قطب عینی و ذهنی قرار می‌گیرد، پژوهشگر را به سمت عناصر پنهانی موضوع هدایت می‌کند(۲۶). در نگاه پاتون (Patton) تحلیل محتوی کیفی، متضمن فرآیندی طراحی شده برای فشرده کردن داده‌های خام در داخل مقوله‌ها یا مضامین بر اساس استنباط و تفسیر معتبر است. در این روش مقولات و مضامین به طور عمده با استفاده از تحیل استقرایی از متون مصاحبه‌ها و اسناد استخراج می‌شوند. مقوله‌بندی داده‌ها حاصل کدگذاری است. کدگذاری به معنای طبقه‌بندی واحدهای معنی‌دار متن است و به دو شکل کدگذاری اولیه و استنباطی صورت می‌گیرد. کدگذاری اولیه متن، کدگذاری باز نامیده می‌شود، بعد از خواندن مکرر و دقیق مواد آن انجام می‌شود. در نتیجه کدگذاری باز مقولات اولیه و کدهای اساسی انتخاب می‌شوند. پس از کدگذاری اولیه(باز) نوبت به کدگذاری استنباطی می‌رسد که درمقایسه با کدگذاری اولیه از سطح انتزاع بالاتری برخوردار است و در جستجوی یافتن الگوهای نهفته در متن است که بر پایه استنباط و یافتن رابطه بین کدها و مقولات صورت می‌گیرد و پژوهشگر بین کدهای اساسی که در مرحله کدگذاری باز به دست آورده است ارتباط منطقی برآورد می‌کند تا از این طریق بتواند به مقولاتی که از سطح انتزاع بالاتری برخوردار است، دست یابد. در این مرحله با انتخاب مقوله اصلی و محوری، یکپارچه‌سازی و ارتباط منطقی بین مقوله‌ها برقرار و نظریه شکل می‌گیرد(۲۷).

جامعه آماری تمامی کتاب‌های فقهی شیعه به زبان فارسی و عربی فارسی زبان بودند که شامل کتاب‌ها، سخنرانی‌ها، مقالات نشریات پژوهشی فقهی بوده‌اند. مایلز و حابرمن (Miles & Huberman)، استدلال می‌کنند که راهبردهای نمونه‌گیری برای تحلیل کیفی باید بنابر یک پرسش مفهومی ایجاد و هدایت شوند و نه به واسطهٔ موردی برای معرف بودن و انتخاب شدن(۲۸). در این تحقیق نمونه بر اساس اعتبار و درج کلیدواژه‌های تخصصی تا زمان رسیدن به اشباع نظری ادامه پیدا کرد. اعتبار کتاب‌ها، مقالات و پایان‌نامه‌ها

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.22034/7.4.12]

براساس شاخص‌های ممتاز بودن، گستره و تعداد مخاطبان تعیین شد. مهم‌ترین کلید واژه‌های مورد استفاده برای جست و جو شامل «سلامت و سازش در خانواده»، «خانواده در اسلام»، «خانواده در فقه اسلامی»، «نقش خانواده در سلامت اجتماع» و ... بودند. علاوه بر جست و جوی واژه‌ای، در در برخی از سخنرانی‌های مدرسان حوزه علمیه قم و درس خارج مجتهدین جست و جوی ساختاری نیز صورت پذیرفت. تمامی محتوای به صورت دقیق مطالعه، بررسی و کدگذاری شد. کدگذاری در دو مرحله باز و استنباطی صورت پذیرفت. برای اطمینان و اعتباربخشی بیشتر از دو کدگذار استفاده شد که درصد توافق بیش از ۸۴ درصد بود. بدین صورت که محتوای چند کتاب و مقاله و دو سخنرانی توسط دو ارزیاب کدگذاری شده و درصد توافق درون موضوعی که به عنوان شاخص پایایی تحلیل به کار می‌رود با استفاده از فرمول زیر محاسبه شد:

$$\text{درصد توافق درون موضوعی} = \frac{\text{تعداد توافقات} * ۲}{\text{تعداد کل کدها}} * ۱۰۰\%$$

نتایج حاصل این کدگذاری در جدول ۱ گزارش شده است.

یافته‌ها

مرحله اول یافته‌ها با استفاده از کدگذاری اولیه (کدگذاری باز) بود. در این مرحله، داده‌های حاصل به دقت بررسی و مقوله‌های اصلی و مفاهیم زیرمجموعه تعیین شدند؛ به عبارت دیگر پس از انجام هر مطالعه به جستجوی مفاهیم و انتخاب برچسب‌های مناسب برای آنها اقدام شد. مرحله دوم یافته‌ها کدگذاری استنباطی(محوری و انتخابی) بود. در این مرحله، مفاهیم بر اساس اشتراکات و یا همگنی و هم معنایی در کنار هم قرار گرفتند. به عبارت دیگر، کدها و دسته‌های اولیه که در کدگذاری باز ایجاد شده بودند، با یکدیگر مقایسه شدند و ضمن ادغام کدهایی که از نظر مفهومی با یکدیگر مشابه بودند، دسته‌هایی که به یکدیگر مربوط می‌شدند نیز حول محور مشترکی واقع شدند. در جدول۲ فرایند تبدیل کدهای باز به محوری ارائه شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از این پژوهش تحلیل محتوی کتاب‌های فقهی و حقوقی اسلامی در ارتباط با سلامت، صلح و سازش در خانواده بود. بنابراین، نتایج این پژوهش می‌تواند حاوی نکات و تفسیرهای مهمی در عرصهٔ سلامت و سازش در خانواده به عنوان اصلی‌ترین رکن یک جامعه سلامت محور باشد. باید خاطرنشان کرد که در این مطالعه، پژوهشگر به دنبال مدلسازی یا تشریح روابط بین اجزای شرایط در خانواده نبود؛ بلکه هدف، تفسیر و تحلیل راهکارهای فقه اسلامی در جهت سلامت، صلح و سازش در خانواده بود. درواقع پذیرش شرایط مندرج در فقه اسلامی به عنوان غنی‌ترین دستورات در ارتباط با خانواده می‌تواند، اطلاعات مفیدی را در اختیار مرتبطین قرار دهد. نتایج پژوهش نشان داد که شش مضمون اصلی در فقه اسلامی به عنوان راهکارهای فقهی مؤثر در سلامت و سازش در خانواده وجود دارد که عبارت‌اند از: ارضاء و رفع نیازهای جنسی، استحکام رابطه زوجیت پیش و پس از وقوع طلاق، مدیریت خانواده و تعهد و مسئولیت پذیری زوج، رعایت الزامات فقهی زوجه، تعهد زوجه به رعایت حقوق زوج و تعهد طرفینی زوجین نسبت به همدیگر.

براساس یافته‌ها، ارضاء و رفع نیازهای جنسی یکی از مقوله‌های مؤثر در توسعه سلامت، صلح و سازش در خانواده است. ترک روابط زناشویی از موارد اختلاف در روابط زوجین است که ترک آن از سوی هر یک از زوجین، زمینه تنش و تزلزل را در روابط آنان فراهم می‌کند و در فقه اسلامی و بر مبنای آیه قرآن، این ترک بیش از چهارماه جایز نم باشد. کسانی که زنان خود را ایلاء می‌نمایند. حق دارند چهارماه انتظار بکشند اگر بازگشت کنند، خداوند آمرزنده و مهربان است. خداوند متعال اجازه چهارماه انتظار را داده و می‌بایست در ضمن این چهارماه وضع خود را با همسر خویش روشن سازند و شارع بیش از چهارماه ترک را اجازه نداده است(۲۹,۳۰,۳۱). البته اذن زوجه و یا در صورت داشتن عذر ترک، مثل ناشزه بودن زوجه، از این حکم مستثنی می‌باشد؛ لذا حکم مخصوص صورتی است که شوهر یا زن عذری نداشته باشند(۲۳) و عدم عذر ترک در این مدت موجب گناه و ضایع کردن حق زوجه و موجب عسر و حرج و حاصل شدن ضرر برای اوست تا جایی‌که که بنابر احتیاط واجب، حتی بر مسافرهم جایز ندانسته اند که سفر غیرضروری خود را به بیش از چهارماه طول دهد(۳۲). بنابراین از جمله

جدول ۱. نتایج بررسی پایایی دو کدگذار

کد منبع	تعدد کل داده‌ها	تعداد توافقات	تعداد عدم توافقات	پایایی بازآزمون(درصد)
۳	۳۶	۱۶	۶	۸۸/۸ درصد
۷	۴۴	۱۹	۹	۸۶/۴ درصد
۱۱	۴۳	۱۸	۸	۸۳/۷ درصد
۱۷	۴۸	۱۹	۸	۷۹/۲ درصد
کل	۱۷۱	۷۲	۳۱	۸۴/۳ درصد

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.22034/7.4.12]

جدول ۲. راهکارهای عملی فقه اسلامی جهت سلامت، صلح و سازش در خانواده

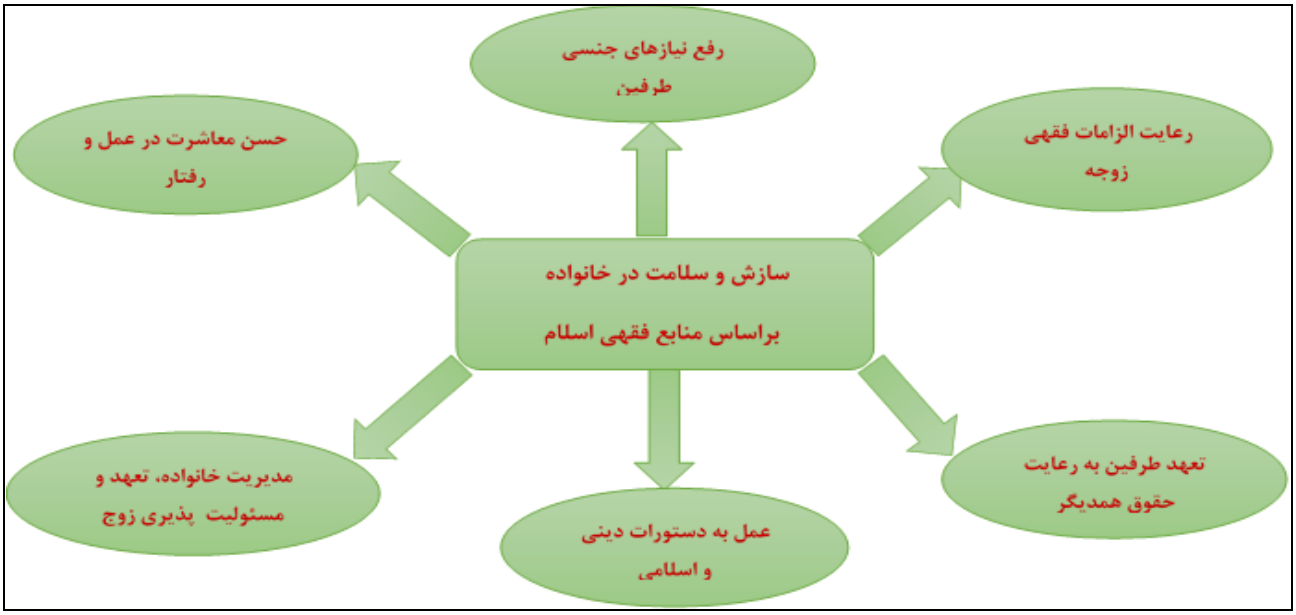
مقوله	مفهوم	نکات کلیدی
ارضاء و رفع نیازهای جنسی	عدم جواز ترک وطی زوجه بیش از چهارماه	زوجه بعد از مواقعه در روابط زناشویی، صاحب حق مشروع جنسی نسبت به زوج می‌شود و لذا ترک این رابطه بیش از چهارماه از طرف زوج نسبت به زن جایز نمی باشد
	حق‌القسم	زوجه در صورت وحده و یا در فرض تعدد زوجات دائم در حد نصاب فقهی دارای حق القسم می‌باشند و زوجه از هر چهارشب، یک شب آن را دارای حق مضاجعه است و نه موافقه و لذا زوج موظف به روابط جنسی نیست؛ بلکه اختیار امر جنسی با خود زوج است اما ترک آن (حق‌القسم) از طرف زوج جایز نمی‌باشد
	عدم جواز عزل	با توجه به نوع خلقت جسمی و روحی زن به مادر شدن، نظر به اینکه راه طبیعی و مشروع در این خصوص انتقال اسپرم به رحم زوجه است؛ لذا در صورت داشتن روابط زناشویی، عزل، بدون اذن وی (زوجه) جایز نیست و رضایت وی شرط است.
	رضایت زوجه به آمیزش در زمان حق‌الحبس و اسقاط آن	حق حبس، مانعی است که زوجه می‌تواند در خصوص درخواست زوج به تمکین ازآن استفاده کند و رفع محدودیت زمانی آن منوط است به پرداخت کامل مهریه در صورتی که حال باشد از طرف زوج، اما در صورت رضایت زوجه به آمیزش جنسی با زوج و انجام آن قبل از پرداخت مهریه، این حق به علت استقرار یافتن مهر، برای زوجه حق برای عدم نمکین ایجاد نمی‌کند.
	شرط سنی در روابط زناشویی	پس از انعقاد عقد نکاح، جواز روابط زناشویی برای زوج مشروط و منوط است که زوج به اکمال سن (بلوغ شرعی)رسیده باشد و لذا پیش از آن (رسیدن به سن بلوغ شرعی زوجه) آمیزش و روابط زناشویی برای زوج جایز نیست.
راهکارهای عملی	عمل به دستورات دینی	پند و موعظه
		هَجر (دوری‌گزینی)
		ضَرب
		جواز اسقاط حقوق زوجه
		مجازات شدید درلعان
		نیاز به وجود محلل پس از وقوع طلاق سوم
		ارجاع به داوری
		لزوم دوشاهد عادل در زمان طلاق
		محدودیت زمانی خاص در طلاق
		رجوع زوج دراثنای ایام عده پس از وقوع طلاق رجعی
		پرداخت نفقه مطلقه رجعیه توسط زوج درایام عده
		سکونت مطلقه رجعیه در ایام عده
		حرمت خروج مطلقه رجعیه از منزل مشترک
		حرمت ابدی زوجه نسبت به زوج پس از وقوع طلاق نهم
		لحوق ولد به زوج در عقد دائم
	مدیریت خانواده و تعهد و مسئولیت‌پذیری زوج	پرداخت نفقه و معیار تعیین میزان آن
		لزوم پرداخت نفقه در صورت ابتلای زوج به امراض مقاربتی
		الزام به قضاء نفقه توسط زوج
		لزوم پرداخت نفقه توسط زوج در صورت ثبوت مظنه ضرر و اختیار نمودن مسکن علیحده توسط زوجه
		تقدم نفقه زوجه برنفقه اقارب
		استحقاق نفقه مشروط به تمکین
		مالکیت زوجه بر نفقه
		الزام زوج به پرداخت نفقه، در فرض مسافرت واجب شرعی زوجه
		پرداخت مهریه توسط زوج
		اختیار زوج در تعیین مهریه
		محدودیت مهریه تا مقدار مهرالسنهٔ
		اتیان سوگند در تسمیه مهریه در زمان عقد
		تقدم قول زوج در مقدار مهریه
		تقدم قول زوجه در تحویل مهریه وعدم آن
		اخذ مهریه در صغیر بودن زوج
		تعیین مهرالمثل در صورت عدم تعیین مهر در حین عقد

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.22034/7.4.12]

ادامه جدول ۲. راهکارهای عملی فقه اسلامی جهت سلامت، صلح و سازش در خانواده

مقوله	مفهوم	نکات کلیدی
راهکارهای نظری	رعایت الزامات فقهی زوجه	استقلال زوجه در تصرف دارایی خود
		مالکیت زوجه نسبت به مهر پس از وقوع عقد
		اختیار زوجه در تعیین مسکن علیحده
		الزام زوج به شرط ضمن عقد نسبت به سکونت زوجه
		مالکیت زوجه نسبت به مهر پس از وقوع عقد
	تعهد زوجه به رعایت حقوق زوج	وجوب تمکین زوجه
		عدم خروج زوجه بدون اذن زوج
		منع زوجه از اشتغال
	تعهد زوج به رعایت حقوق زوجه	لزوم اذن زوجه در تزویج دختر خواهر و برادر زوجه
		عدم جواز فسخ نکاح با ایجاد عیب در زمان عقد و پس از آن
	حسن معاشرت و تعهد طرفینی زوجین	عدم جواز شرط خیاردر نکاح
		بلا اثر بودن شرط خلاف شرع در عقد نکاح
		شرط خیار در مهریه
		صحت تعیین مهر پس از وقوع عقد
		حسن معاشرت

شکل ۱. الگوی سلامت و سازش در خانواده براساس منابع فقهی اسلام

حقوقی که برای زوجین مشروع دانسته شده، حق جنسی است که فقه اسلامی به منظور استحکام بنیاد خانواده، راهکاری بازدارنده به منظور جلوگیری از فروپاشی و حل اختلاف در روابط زوجین در خانواده ارائه نموده و برای آن تدبیری در جهت حدود زوجین و تمتع آنان اندیشیده و زوج را نسبت به ترک روابط زناشویی بیش از چهارماه منع کرده است، هرچند به رغم دلایل محکم فقهی مبنی بر نیاز جنسی زن و با وجود تدابیری در متون فقهی در حمایت از حق جنسی زوجه، در این خصوص خلأ قانونی نسبت به ضمانت اجرای آن وجود دارد.

براساس یافته‌ها، استحکام، تقویت مستمر و حسن معاشرت زوجین یکی دیگر از مقوله‌های مؤثر در توسعه سلامت، صلح و سازش در خانواد است. محبت و علاقه زن و شوهر به یکدیگر از آیات الهی و مقدس است و با ازدیاد ایمان فرد پیوند دارد؛ بنابراین باید از هر امر مشروعی که به تعمیق این احساس کمک می‌کند یاری جست و از اموری که میان همسران ایجاد کدورت و سردی می‌کند، اجتناب کرد؛ البته این امر نیازمند کسب مهارت‌های گوناگونی است که برخی را حجت درون (عقل) و برخی را حجت برون (شرع) بیان می‌کند. در همه حال می‌بایست زن و شوهر در تقویت و استحکام رابطه اهتمام ورزند و زمانی که نشوز اتفاق می‌افتد، مبانی قرانی و فقهی چاره‌ساز است. نشوز جمع نشز است و واژه شناسان کلمه نشوز و مشتقات آن را ارتفاع و بلند شدن و یا بغض زن به شوهر و سرپیچی از او و دل کندن از او معنا کرده‌اند و در قرآن کریم واژه

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-22]
[DOI: 10.22034/7.4.12]

نشوز از مفاهیم کلیدی و در همین معنا بکار رفته است. در اصطلاح فقه امامیه به معنای خروج از طاعت و یا سرکشی زن یا شوهر از حقوق واجب یکدیگر که مصداقی از خروج و فرمانبری خداوند است، نشوز برخلاف شقاق که دو طرفه و ناسازگاری زن و مرد نسبت به همدیگر است، یک طرفه و ممکن است هم در زن و هم در مرد ایجاد شود که فقه اسلامی حقوقی را برای زن و مرد در این خصوص ترسیم کرده که خروج و عدم تعهد هر کدام، نشوز محسوب می‌شود. در چنین زمانی پند و موعظه اولین راهکار است که در صورت ظهور امارات نشوز و یا تحقق آن در زوجه، زوج به ترتیب ابتداء می بایست وی را موعظه و نصیحت کند تا شاید این گفتمان سبب ندامت و رجوع وی در اطاعت شرعی نسبت زوج شود. دوری گزینی گامی دوم برای الزام به برگشت و تقویت رابطه است. هرگاه در زوجه، امارات نشوز ظهور پیدا کند و یا نشوز محقق شده باشد، در صورت عدم تأثیر مرحله اول(موعظه) اقدام عملی زوج دورکردن بستر خود نسبت به زوجه است. ضرب در مرحله سوم و پس از عدم تأثیر مراحل اول و دوم، موعظه و هَجر و در صورت تحقق نشوز زوجه است ضرب از مقوله تأدیب است و نباید درآن تعدی صورت گیرد به‌طوری که موجب دیه شود و شرط سالم ماندن فرد متنبه وجود دارد والا مؤدب ضامن است. نهاد داوری مبتنی بر مبانی فقهی و حقوق در اسلام، ماهیت غیرقضایی دارد که حاکم با انتخاب داوران از خانواده‌های زوجین و یا در صورت تراضی آنان ازغیرخانواده خود، در صورت استمرار اختلاف انتخاب می‌کند و یک تدبیر اجتماعی و پیشگیرانه برای جلوگیری از فروپاشی خانواده است و داوران مکلف‌اند براساس حقوق موضوعه، سعی در صلح بین زوجین نمایند. لازم بودن دوشاهد مرد عادل در صورت دارابودن تقوی و عدالت، می‌تواند به کند شدن پروسه طلاق و تلاش آنان برای انحراف زوج ازطلاق مفید ومؤثر باشد وهمچنین شرط عدالت در شهود و یافتن آنان نیاز به زمان دارد و این فرصت می تواند باعث فروکش شدن تنش‌های زوجین شود.

براساس یافته‌ها، مدیریت خانواده و تعهد و مسئولیت‌پذیری زوج یکی دیگر از مقوله‌های مؤثر در توسعه سلامت، صلح و سازش در خانواد است. بدون شک هر جامعه‌ای نیاز به یک مدیریت و سرپرستی واحد دارد، تا بتواند با برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری واحد و ایجاد هماهنگی بین اجزای آن، جامعه را سازماندهی و از پراکندگی برنامه‌ها جلوگیری و در جهت نیل و دستیابی به اهداف و آمال متعالی هدایت نماید. حال ممکن است این جامعه یک کشور، یک سازمان و حتی یک خانواده باشد. همانگونه که خداوند متعال زن را در نقش همسر و مادر به عنوان نماد مهر و عطوفت و مهربانی عهده‌دار مدیریت محیط خانه و تربیت فرزندان نموده است، مرد را نیز به عنوان سرپرست و مدیرخانواده و متولی مراقبت و محافظت از اعضای آن برگزیده است. قرآن کریم در آیه ۳۴ سوره نساء با بیان نقش مردان در محیط خانواده به تبیین وظایف و مسئولیت‌های ویژه آنان پرداخته و می‌فرماید: مردان، سرپرست و نگهبان زنانند، به خاطر برتری‌هایی که خداوند (از نظر نظام اجتماع) برای بعضی دیگر قرار داده است و بخاطر انفاق‌هایی که از اموالشان در مورد زنان می‌کنند. قوامیت مردان بر زنان در این آیه به معنای سلطه، زورگویی و اجحاف مردان نسبت به زنان نیست؛ بلکه همان گونه که لغت شناسان و به تبع آنان بیشتر مفسران گفته‌اند، واژه قوام به معنای سرپرستی، کارپردازی و نگهبانی است. در حقیقت متن آیه بیانگر ضرورت مدیریت و سرپرستی واحد و منظم مرد درخانواده با توجه به مشورت در کارها و تقسیم وظایف است، نه درصدد تشریع و تجویز استبداد، سلطه و اجحاف مرد نسبت به حقوق زن در جامعه یا خانواده. اگرچه برخی از این آیه برداشت سوء کرده و معتقدند که منظور از آیه، حاکمیت محض مردان بر زنان و تبعیت صرف زنان از مردان می‌باشد؛ اما حقیقت، بیانگر مسئولیتی مضاعف است که خداوند بر عهده مردان نهاده و آنان را مسئول مراقبت و حفظ امنیت و آرامش و تأمین نیازهای جسمی و عاطفی زنان در محیط خانواده و جامعه کرده است. مردان در محیط خانواده موظف به تأمین هزینه‌ها، فراهم نمودن نیازمندی‌های روزمره و مدیریت برنامه‌های اجرایی و امنیتی همسر و سایر اعضای خانواده وحمایت و حفاظت از آنان در برابر مشکلات اجتماعی می‌باشند. خداوند در ادامه همین آیه دلیل آن را به صراحت متذکر شده و این امر را ناشی از ویژگی‌های جسمی و فیزیکی مردان از نظر توانایی اجرایی، قدرت دفاع و تحمل بیشتر در مقابل کارهای سخت و سنگین و شرایط روحی و احساسی آنان در مواجهه با مسائل و مشکلات می‌داند. هنگامی که مرد به مدیریت منطقی بر زندگی ادامه داد و با انجام مسئولیت به تعهد خود بر خانواده عمل نماید، گامی مهمی در ارتقاء سلامت و سازش در خانواده برداشته خواهد شد.

براساس یافته‌ها، رعایت الزامات فقهی زوجه یکی دیگر از مقوله‌های مؤثر در توسعه سلامت، صلح و سازش در خانواد است. از دیدگاه نو اندیشان متجدد بر خلاف دیدگاه سنتی و متحجرانه که براساس آن زن موجود درجه دوم تلقی می‌شد، زن بیشتر نقش جایگزین و نه مستقل را دارد که جای خود را در مواقع اضطرار و ضرورت به مرد می‌دهد حتی در مکتب‌هایی که در دنیا به عنوان پیشروترین نهضت زنانه در دنیا همانند فمنیسم معروف هستند، جامعه ایده ال آن، جامعه تک جنسیتی و زنانه است و زن را برتر از مرد و بلکه در مقابل مرد می‌داند؛ اما از منظر دین اسلام، به لحاظ تساوی، مرد و زن نسبت تساوی دارند و زن می‌تواند به‌صورت فعال در جامعه حضور داشته باشد و حق حضور در تمامی امور را داراست هر چند مادر بودن و تربیت فرزند از اصلی‌ترین وظیفه زن و جدا کردن فرزند از مادر از عوامل انحطاط جامعه می‌باشد؛ اما فقه اسلامی با برسمیت شناختن حق مالکیت در اموال، زنان را در این زمینه مستقل کرده و مردان را ملزم به تأمین نیازهای زنان با رعایت اصول اخلاقی و انسانی کرده است و هیچ گونه

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.22034/7.4.12]

جبری برای واگذاشتن اموال زن بصورت رایگان به زوج نیست. برای مردان از آنچه کسب کرده‌اند بهره‌ای است و برای زنان از آنچه کسب کرده‌اند بهره‌ای است بنابراین زن از منظر فقه اسلامی از نظر مالی مستقل است (۳۱) و عمومیت قاعده سلطنت که از قواعد اولیه فقه اسلامی است دلالت بر مجاز بودن همه گونه تصرفات برای مالک آن است که عمومیت آن اموال زن را نیز در بر می‌گیرد. در حقوق مدنی جمهوری اسلامی ایران نیز این استقلال در مالکیت زن پذیرفته شده است. زن به‌طور مستقل می‌تواند در دارایی خود هر تصرفی را که می‌خواهد بکند و لذا زن می‌تواند در اموال خود همچون حقوق دریافتی اش در صورت شاغل بودن و یا اموالی که از زحمت خویش حاصل نموده و یا به ارث به وی رسیده و یا حتی اموالی که شوهرش به او هدیه داده آزادانه تصرف کند و هر گونه عمل مادی و یا حقوقی نسبت به آنها انجام دهد و زوج حق هیچ گونه سلب مالکیتی را نسبت به وی ندارد و فقط با اذن وی (زوجه) می تواند دخل و تصرف داشته باشد و بر اساس تکلیف مرد نسبت به تأمین مخارج شخصی زوجه و هزینه های خانواده، در صورت عجز مرد از تأمین آن با فرض برداشتن ثروت زن، تکلیف و الزامی در پرداخت آن از طرف زوجه نیست.

براساس یافته‌ها، تعهد زوجین به رعایت حقوق همدیگر یکی دیگر از مقوله‌های مؤثر در توسعه سلامت، صلح و سازش در خانواد است. اطاعت زوجه از تکالیف اختصاصی زوجه نسبت به زوج، مستلزم وجود حقی برای مرد است و این استلزام، اطاعت عام زوجه یعنی قبول ریاست مرد در امور مالی و تولیت فرزندان و اراده وی در مسائل اخلاقی خانواده است و نیز اطاعت خاص زوجه که تسلیم شدن به خواسته های مشروع زوج در رابطه روابط جنسی و زناشویی است. ممنوعیت مطلق خروج زن از منزل بدون اذن زوج مبنی بر منافات داشتن خروج وی با کامیابی زوج می باشد و لذا در امور انجام واجب و ضرورت همچون تأمین مخارج در صورت عدم پرداخت نفقه توسط زوج و یا انجام امور واجبه و یا شرط خروج توسط زوجه ضمن عقد، خروج وی جایز است و در صورت عدم منافات با کامیابی زوج، ممنوعیت وی نبابد موجب عدم معاشرت نیکو ویا موجب عسر و حرج برای زوجه شود. منع کردن مطلق زوج نسبت به اشتغال زوجه به هرگونه حرفه در خارج از منرل منوط به عدم شرط اشتغال و یا شاغل بودن زوجه در هنگام وقوع عقد است و این منع مبنی بر عدم خروج زوجه بدون اذن زوج است و لذا در صورت اذن زوج به اشتغال زوجه می‌بایست شغل زوجه با مصلحت و حیثیت خانوادگی و حیثیت زوجین منطبق بوده و منافات نداشته باشد حتی در صورت اشتغال زوجه در منزل در صورت منافات داشتن با استمتاعات زوج، زوج می‌تواند منع نماید. همچنین تعهد زوج به رعایت حقوق زوجه یکی دیگر از مقوله‌های مؤثر در توسعه سلامت، صلح و سازش در خانواد است. اذن زوجه نسبت به تزویج زوج، در صورتی که زوج آن زن را در حبالـه نکاح دارد با دختر خواهر و دختر برادر زوجه لازم است و ظاهر اطلاقات ادله، مقارنت اجازه با عقد است و الا انتفاء اجازه قبل از عقد موجب بی اثر شدن عقد است و این عدم جواز منحصر در عقد دائم نیست؛ بلکه در عقد منقطع نیز اذن لازم می‌شود. ایجاد عیوب در زمان عقد بر مبنی نفی ضرر در صورت علم زوجین نسبت به همدیگر موجب حق فسخ نکاح برای هر کدام نخواهد بود وایجاد عیوب در زوجه پس ازعقد نکاح نیز موجب حق فسخ نکاح برای زوج نخواهد بود و حتی بعد ازعقد و قبل از نزدیکی برمبنی اصل لزوم عقد و استصحاب بقای عقد نیز همین حکم جاری است.

براساس یافته‌ها، تعهد طرفینی زوجین نسبت به همدیگر یکی دیگر از مقوله‌های مؤثر در توسعه سلامت، صلح و سازش در خانواد است. قراردادن خیارشرط در نکاح از موارد اقاله می باشد که درنکاح تشریح نشده است و سپردن اختیار طلاق به زوج نیز کاشف از عدم مشروعیت اقاله و در نتیجه عدم جوازخیار شرط در نکاح است و علاوه برآن از منظر عقلی نیز موجب تزلزل روابط زناشویی و بی‌ثباتی بنیان خانواده است. شروطی که زوجین ضمن عقد، درعقد بگنجانند وآن شروط خلاف شرع باشد از قبیل (شرط عدم روابط زناشویی، عدم تزویج زوج با زن دیگر) در صورت تنازع، آن شروط بلااثر می‌باشند؛ اما در صحت عقد و مهر خللی وارد نمی‌کند. شرط خیار در مهریه، منافاتی با مقتضای عقد ندارد و بر مبنی المومنون عندالشروطهم صحیح و مشروع است و پس از وقوع عقد و تعیین مهر در صورت اعمال خیار، هر کدام که حق خیار داشته باشد، مهر المسمی فسخ و بر فرض دخول، مهرالمثل ثابت می‌شود و الا (قبل از دخول) اگر بر غیرمهرالمثل توافق کنند صحیح است. توافق زوجین نسبت به تعیین مهر پس از وقوع عقد، صحیح می باشد و لذا مهریه تعیین شده اعم از اینکه بیش از مهرالمثل باشد و یا مساوی و یا کمتر، بر زوج لازم است که پرداخت نماید. زوجین درمقابل دارای حقوق و تکالیفی نسبت به همدیگرند که از جمله آن حسن معاشرت است و حسن معاشرت با رعایت آداب و رسوم اجتماعی مورد احترام طرفین بوجود می آید و بر مبنی شایسته‌سالاری، شایسته‌ترین زوج را کسی دانسته‌اند که با زن خویش خوش رفتار باشد و از طرفی خوب شوهرداری را نیز جهادزن دانسته‌اند.با توجه به مطالب گفته شده، برای رسیدن به تحکیم بنیان خانواده و وفاداری، همسران باید سبک زندگی خود را اصلاح کنند، خدا را شاهد و ناظر اعمالشان بدانند، با شناخت و اراده متقابل به خواسته‌های همسر خود توجه کنند، بخشش و صبر را بیاموزند، قدردان زحمات همسر خود باشند، در برابر هر سختی مقاومت لازم را داشته باشند و منافع خانوادگی را به مسائل شخصی ترجیح دهند. همه این‌ها منجر به روابط گرم و وفادارانه در زندگی خواهد شد و مایه آرامش هر دو طرف در دنیا و آخرت خواهد بود.

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.22034/7.4.12]

منابع

1. Soanes C, Hawker S. Compact Oxford English dictionary. Oxford University Press; 2014.
2. Afrooz GA. The Transcendent Family in the Shadow of Fulfillment of Emotional Rights. QJFR 2020; 17(1): 11-20.
3. Qaraati M. Tafsir Noor. Tehran: Cultural Center of Lessons from the Quran; 2013.
4. McGrath P. How to save You’re Marriage, Translated by Gholam Hossein Khanghani. Nesl Navandish Press; 2010.
5. Hassanzadeh S. factors of family consolidation in Islamic culture, research journal of Qur'anic education 2013; 4(5): 1.
6. Virginia S. Adamsazi. Translated by Behrouz Birshak. Tehran: Rushd Press; 2018.
7. Teimourifard SE, Zargham Hajebi M, Monirpour N. The Impact of Training in Strengthening Families Program on Mental Health and Quality of School Life of Teenagers Aged 10-14. QJFR 2021; 18 (2): 41-58.
8. Ghaemi Ali. Nizam Family Life in Islam. Association of Parents and Teachers Press; 2013.
9. Sajjadi SI. Convergence and Collapse of the Family Institution in the Qur'an, Qur'anic Researches 2013; 38.
10. Panahi M, Zarean M. Family and social factors influencing health. Social Sciences 2013; 19(59): 1-40.
11. Motahari M. Introduction to Islamic Sciences, Principles of Jurisprudence and Jurisprudence. Tehran: Sadra press; 2012.
12. Bedi F, Ranjbarzadeh A. Principles of child education (from the perspective of Islamic school and psychology). Tehran: Avai Noor press; 2014.
13. Mazaheri H, Bankipour Fard AH. Ethics in Family. Tehran: Maarif house Press; 2011
14. Belyad MR, Nahidpoor F, Azadi S, Yadegari H. The role of family of origin in differentiation of self and marital conflicts. IJPN 2014; 2(2): 81-91.
15. Markman HJ, Stanley S, Blumberg SL. Fighting for your marriage: Positivesteps for preventing divorce and preserving a lasting love. San Francisco, CA: Jossey: Bass; 1994
16. Amani R. Comparison of marital conflict in the structure of power distribution in the family, Cultural-Educational Quarterly of Women and Family. 2014; 32.
17. Bodenmann G. Can divorce be prevented by enhancing the coping skills of couples? Journal of divorce and remarriage 1997; 27: 177−192.
18. Giddens A. Family Vision, translated by Mohammad Reza Jalaipour. Aftab; 2003.
19. Adams, R.B., Laursen. the organization and dynamics of adolescent conflict with parents and friends, journal of marriage and the family 2001; 63: 97-110.
20. Enayat H, Destranj M, Salmani F. Investigation of factors related to family disputes. Women and Society Quarterly. 2019; 2(5): 1-20.
21. Zargar F, Neshat Dost HT. Investigation of factors influencing the occurrence of divorce in Flowerjan city, Family Research Quarterly 2016; 3(11): 749.
22. Al-Najafi, Al-Shaykh MH. Jawaharlal Kalam fi Sharh Shari’ al-Islam. 1984. p. 38.
23. Khomeini SR. Tahrir al-Wasila. Tehran: Imam Khomeini Editing and Publishing Institute; 2013.
24. Sadiqi A. Al-Shaheed al-Thani, Zain al-Din al-Jabai Al-Amili. Gisoom; 2000.
25. Wilkinson D, Brimingham P. Using Research Instuments: A Guide ForResearchers. London: Routeledge; 2003.
26. Bardin L. Lanalyse de Contenu. Paris: P.U.F; 1989.
27. AbulMaali Kh. Qualitative research: From theory to practice. Tehran: Science Publishing; 2012. [in Persian]
28. Farhangi AA, Rostegar A. Media Content Analysis: A Research Approach. Rasaneh 2014; 26(3): 272.
29. Ameli Hur M. The description of the methods of the Shia to the graduates of the issues of the Shari'ah, first edition. Qom: Publications of the Al-Al-Bayt Institute, peace be upon them; 1988.
30. Al-Jaba'i AA, Zain al-Din A. Al-Rawzah al-Bahiyya fi Sharh al-Ma'ah al-Mashqiyya, second edition. Beirut: Ihya al-Trath al-Arabi publishing house; 1991.
31. Hashemi Rafsanjani A. Commentary on Guide, A New Method in Presenting the Concepts and Topics of the Qur'an, 2nd Edition. Qom: Press of the Islamic Propaganda Office of Qom Seminary; 1999.
32. Imam Khomeini S.R. Tahrir al-Wasila, fifth edition. Qom: Darul Alam press House; 2016.

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.22034/7.4.12]

Review

Designing and Compiling Strategies for Health and Reconciliation in the Family According to Islamic Jurisprudence

Hasan Raisizadeh[1], Seyyed Hesamuddin Hosseini[2*], Farajollah Barati[3]

1. Ph.D. student in Fiqh and Fundamentals of Islamic Law, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran
2. ⁎**Corresponding Author**: Assistant Professor of Fiqh and Fundamentals of Islamic Law Department, Research Center for Quranic Studies with Islamic Lifestyle Approach, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran, rraeis59@jmail.com
3. Associate Professor, Department of Islamic Philosophy and Theology, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran

Abstract

Background: The purpose of this research was to design and formulate strategies for health and reconciliation in the family based on jurisprudence and legal principles of Islam.

Methods: The research method was qualitative and content analysis type. The statistical community included all Islamic jurisprudence and legal foundations, the Qur'an, authentic Hadiths, and the books of scholars related to the family. For this purpose, 25 sources that had the richest information were purposefully selected and the data were analyzed simultaneously using a set of primary (open) and inferential coding. Alignment strategies, respondent validation, and peer review were used to validate the research process.

Results: Findings of the research showed that two categories of practical and theoretical jurisprudential factors include 6 main categories and 43 concepts, health strategies and compromise in the family. The basic categories are: satisfaction and fulfillment of sexual needs, following religious and Islamic orders, family management, commitment and responsibility of the husband, compliance with the Fiqh requirements of the wife, commitment of the parties to respect each other's rights, good company in action and behavior.

Conclusion: Based on the results of this research, two categories of practical and theoretical jurisprudential factors increase the level of health, peace and reconciliation in the family. Adhering to the above-mentioned jurisprudential orders, along with health and harmony in the family, will improve social health.

Keywords: Family Health, Health Planning, Islam

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-22]

[DOI: 10.22034/7.4.12]